

Critical Analysis of “Aghadar” and “Fokhos” Written by Sheevan Foumani in Accordance with the Discursive Features and Valued Signifiers

Firooz Fazeli*¹

Ahmad Nikdel Kalashami²

Abstract

The symbolic poetries of Sheevan Foumani are full of valued systematic discursive signifiers of the poet. In the two poetries of Aghadar and Fokhos, different types of symbols are used to highlight the discourses. In the aforementioned poetries, the diversities of discourses that are benefitted from valued signifiers, stimulate the researchers to achieve the wide variety of conceptual view by explaining the discursive features of these poetries. To achieve this, the model of Laclau and Mouffe is suggested to evaluate the valued signifiers of discursive features. In accordance with the textual data of two poetries, the valued systematic signifiers were identified by using qualitative methods. By implementing critical model on the two poetries, the results of the research represented that the poetry of Aghadar uses the two subsidiary ecological and humanitarian discourse in addition to the five discursive features. Moreover, any parts of the poetries were accompanied by the specific discourse. Also, various types of nodal points which were based on the characters of the poetry and the floating signifiers of each of characters were identified. Furthermore, by investigating the two poetries of Fokhos and Aghadar, the two central nodal points were identified which are ordinarily nightmares and shadblow. The central nodal point of Fokhos poetry has one signified; while the central nodal point of Aghadar poetry has two signified in the view of two main characters of the poetry.

Keywords: The poetries of Sheevan Foumani, critical approach, discursive features, signifiers, Laclau & Mouffe

Extended abstract

1. Introduction

Ahmad Fakhri Nežad, with the pseudonym of Sheevan Foumani (1325-1377), is one of the Gilaki poets that his converse-based poetries are well-known in

*1. Associate Professor of Persian Language and Literature, University of Guilan, Rasht, Iran

(Corresponding Author: drfiroozfazeli@guilan.ac.ir)

2. PhD student in General Linguistics, The Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. (ahmadd.nikdel@gmail.com)

various social, cultural, ethnological, and political issues. He uses different types of symbols to direct the discursive contents. These symbols which are the representative of the social groups, are abstracted as the signifiers. The saliency of different types of valued signifiers in two elected poetries of Fokhos and Aghadar, led the researchers of this paper to investigate different types of signifiers in two poetries by using discursive features and contents.

2. Theoretical framework

The theory of Laclau and Mouffe, is based on the approach of Michel Foucault that can be used as an interesting and practical theory for analyzing and explaining social and political subjects. This theory has two dimensions: semantic and political dimensions. The semantic theory of Laclau and Mouffe includes the fundamental concepts of sign and signified, articulation, valued signifiers, elements, moments, field of discursivity, marginalization, deconstruction, myth, closure, hegemony, conflicts, and adversary. Also, in this paper the dimensions of the model on the literary works were significant. Therefore, extending the practical domain of each concept to the poetries via the model of Laclau and Mouffe is possible.

3. Methodology

The method of the current research is descriptive-analytical. The data are collected, based on the library research, from the poetries of Sheevan Foumani. The examined data are the poems of the two poetries investigated in qualitative analysis. The main aim of this research is to investigate the different types of signifiers in two converse-based poetries with descriptive-analytical approach using the collected data. To achieve this aim, first the discursive clauses of each of the poetries are selected by using qualitative method and are analyzed based on the critical model of Laclau and Mouffe to identify the discursive components and valued signifiers.

4. Results and Discussions

The saliency of valued signifiers in poetries of Sheevan Foumani led the researchers of this paper to apply the critical model of Laclau and Mouffe for investigating different types of signifiers and discursive contents in the aforementioned two poetries. As a result, first the summaries of each of the poetries were explained and different types of signifiers in poetries were identified in accordance with the poems and the main characters of poetries. These signifiers were the central nodal points, floated signifier, and empty signifier so that the short applications of each of these elements were mentioned in poetries. Then, the poems indicating the valued signifiers of each characters of the poetries were mentioned. Moreover, the poems indicating the adversary valued signifiers were explained contrastively so that via the poems, the adversary discourses might be identified. And in final evaluation, the conflicted discourses might be shown. After identifying different types of valued

signifiers, the functions of discourses corresponding to the valued signifiers were specified. And the discursive articulations of the poetries were formed in accordance with the signifiers and ongoing discourses. By the total analysis of the poems of poetries, based on the critical model of Laclau and Mouffe, the findings are summarized as follows:

a) By identifying different types of signifiers in two poetries, it was specified that the central nodal point of Fokhos poetry had been nightmares. This central nodal point had one signified; while the central nodal point of Aghadar poetry had been shadblow and this central nodal point had two signified in accordance with two dimensions of shadblow in the view of two main characters of the poetry.

b) Different types of discourses such as individualistic, collective, cultural, economic, and religious discourses in two poetries of Fokhos and Aghadar were identified in accordance with the poems of the poetries similarly. Also, the use of two subsidiary humanitarian and ecological discourses had been more concrete in the poetry of Aghadar. Other findings that can be mentioned include the discursive cycling found in these two poetries so that the poet has used this cognitive technique to effectively influence the receiver.

5. Conclusions and Suggestions

By applying the critical model of Laclau and Mouffe in the two poetries, we can attain the wide aspects of conceptual views and also, the secrete ideology of the textual layers. Moreover, in the poetries of Sheevan Foumani, the converse-based events of the characters are ongoing. Given that the critical model of Laclau and Mouffe is originated in post-structuralism, by analyzing the poetries meticulously, we can achieve the wide variety of contrasting discourses. So, this research has some suggestions:

a) This research qualitative in nature. It may be suggested that in further research, by changing the procedure of the research, the combined qualitative and quantitative methods be adopted to evaluate precisely the application of critical model on the literary works.

b) The poetries of Sheevan Foumani are varied from the aesthetic view. So, other poetries of the poet can be analyzed based on the discursive models by others. Incidentally, by comparing discursively the poetries of Sheevan Foumani with the poetries of other Gilaki poets, the structural and contextual differences of them can be evaluated.

c) The investigation of the poetries of Sheevan Foumani may contribute to the recognition of the Gilaki literature and the cultural elements of this area.

Select Bibliography

Ahangar, A., Khoshkhunzad, A., Khademi, S. Representation of Social Discourses in the Film 'Gav' based on the approaches of Laclau and Mouffe. *Journal of sociolinguists*. 2021; 4(4): 71.82. [in Persian].

- Eqbalian, S. S. *Analysis of Satirical Mechanisms in Gilaki Poems by Aftab, Shivan Foomani, and Mostafa Rahimpour*. M.A. Thesis of Persian language and literature. Guilan University. Faculty of Humanities. Rasht. 2012. [in Persian]
- Foomani, Sh. *Khiyale Gard-e Gij (Parse Khial). A collection of Gilaki poems with a Persian translation by Hamed Foomani*. Tehran. Iran: Saless. 2008. [in Persian]
- Haqparast, H. R. *Social Analysis of Shivan Foomani's Poems*. M.A. thesis of Persian language and literature. Mohaghegh Ardabili University. Ardabil. 2009. [in Persian]
- Heydari, A., Manshizadeh, M., Farazandehpour, F. The Origin of Political Sufism Discourse in Iran and Its Analysis based on Laclau and Mouffe's Discourse Theory. *Journal of Mystical Literature*. Alzahra University. 2022; 28: 153.187. [in Persian].
- Laclau. E & Mouffe. C. *Hegemony and Socialist Strategy, towards a Radical Democratic Politics*, Translated by Rezayi. M. Tehran: Sales. 2014. [in Persian]
- Moghadami, M. T. Mm. *The theory of critical discourse analysis of Laclau and Mouffe and its criticism*. *Journal of cultural social knowledge*. 2011; 2(2); 91-124. [in Persian]
- Nikdel Kalashami, A. R. *Investigating Address Terms and Discourse in the Conversation-oriented Texts of Shivan Foomani's Gilaki Poems*. M.A. Thesis of Persian language and literature. Guilan University. Faculty of Humanities. Rasht. 2022. [in Persian]
- Nikui, A. The Connection between Symbolic, Mythological, and Romantic insights in Shivan Foomani's Poetry. *The Journal of Poetry*. 2003; 33: 74-75. [in Persian]
- Tadini, M. *Postmodernism in Iranian Fiction Literature*. Tehran: Elm. 2014. [in Persian]
- Tamimidari, A., Baqeri Ahrenjani, Sh. The Importance of Recognizing Discourse and Central Signifier for Translators with a Focus on Coleman Barks' Translation of Masnavi Maulana. *The Journal of Language Related Research*. 2022; 1(13): 327-356. [in Persian]

How to cite:

Fazeli F, Nikdel Kalashami A. Critical Analysis of "Aghadar" and "Fokhos" Written by Sheevan Foomani in Accordance with the Discursive Features and Valued Signifiers. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2024; 2(16): 51-78. DOI:10.22124/plid.2024.27811.1677

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تحلیل انتقادی منظومه‌های «آقادر» و «فوخوس» شیون فومنی بر اساس ویژگی‌های گفتمانی و دال‌های ارزشی

احمد نیکدل کلاشمی^۲

فیروز فاضلی^۱

چکیده

منظومه‌های نمادین شیون فومنی مملو از دال‌های هدفمند ارزشی گفتمان‌ساز مؤلف است. در دو منظومه «فوخوس» و «آقادر» شاعر از انواع نمادها جهت برجسته‌سازی گفتمان‌ها بهره می‌برد. کثرت گفتمان‌ها در این منظومه‌ها با بهره‌گیری از دال‌های ارزشی، محققان این پژوهش را به این امر ترغیب می‌کند که با برشمردن ویژگی‌های گفتمانی هریک از این آثار به ابعاد وسیعی از جهان‌بینی‌های ادراکی دست یابند. از این‌رو، رویکرد انتقادی لاکلاو و موفه، مدل پیشنهادی جهت بررسی دال‌شناسی ارزشی شخصیت‌های نمادین در این دو منظومه است. با استناد به داده‌های متنی منظومه‌ها، انواع دال‌های هدفمند با بهره‌گیری از روش کیفی شناسایی شد و در نهایت، کاربست مدل انتقادی نامبرده بر دو منظومه، یافته‌هایی را دربر داشت: منظومه آقادر علاوه بر پنج گفتمان اصلی از دو گفتمان فرعی انسان‌شناختی و طبیعی نیز بهره می‌برد. از نتایج دیگر این پژوهش، چرخش‌های گفتمانی است که در این دو منظومه یافت می‌شود. همچنین با بررسی انواع دال‌های مرکزی و شناور دو منظومه فوخوس و آقادر، دو دال مرکزی اصلی به ترتیب بختک و ازگیل هستند؛ دال اصلی منظومه فوخوس تک‌مدلولی، اما دال اصلی منظومه آقادر از منظر دو شخصیت اصلی، دومدلولی است.

واژگان کلیدی: منظومه‌های شیون فومنی، رویکرد انتقادی، انواع گفتمان‌ها، انواع دال‌ها، لاکلاو و موفه

✉ drfiroozfazeli@guilan.ac.ir

۱. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. (نویسنده مسؤل)

ahmadd.nikdel@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.

۱- مقدمه

احمد فخری‌نژاد، معروف به شیون فومنی (۱۳۲۵-۱۳۷۷)، از شاعران گیلان‌زمین است که منظومه‌های گفت‌وگومحور او در محورهای مختلف اجتماعی، فرهنگی، قومی و سیاسی مشهور است. او منظومه‌هایش را به زبان گیلکی شیوا و سلیس سروده و با این آثار فاخر، مخاطبان را به تأمل و بازاندیشی در مسائل اجتماعی عصر خود واداشته‌است. منظومه‌های او در عین صراحت زبانی، همواره با دلالت‌های ضمنی همراه است و در واقع برانگیزش همان دال‌های ارزشی است که در متن نمود می‌یابد، و مفاهیم گفتمانی را سمت‌وسو می‌بخشد. ابزارهای گفتمانی به‌کاررفته در منظومه‌های او در جهت شکل‌دهی به ساخت‌های محتوایی هدفمندند. شاعر شخصیت‌های داستانی را همانند مهره‌های شطرنج می‌چیند تا بتواند با استفاده از این مهره‌ها و تکنیک‌های شناختی که همان نمادهای داستانی‌اند، به چالش گفتمانی و حلاجی اپیزودهای داستانی با محوریت دال‌های ارزشی دست یابد. نمادها که بیانگر اصناف، اقشار و نماینده‌ی گروه خاصی هستند، در دال‌ها بازنمایانده می‌شوند. دال‌ها به‌عنوان صورت‌های تقلیل‌یافته در داستان‌ها نقش خود را ایفا می‌کنند و با محوریت شخصیت‌های داستانی و جلوه‌های نمادین به صورت و محتوای ایدئولوژیک متن شکل می‌بخشند. یکی از این دال‌ها، دال مرکزی اصلی متن است که تمامی دال‌ها بر محور آن می‌چرخند. مضاف‌براین، شخصیت‌های داستانی و موجودات یا پدیده‌های اصلی متنی، هریک می‌توانند در منظومه‌ها به‌عنوان دال مرکزی نقش خود را در داستان ایفا نمایند و ویژگی‌های گفتمانی هریک از آنها می‌تواند به‌عنوان دال‌های شناور در متن بازنمایانده شود.

با وجود مضامین سیاسی و اجتماعی و همچنین پدیده‌های زیست‌شناختی در این دو منظومه که با دال‌های ارزشی پیوند خورده‌اند، نگارندگان مقاله برآن شدند که از رویکرد انتقادی لاکلائو و موفه جهت شناسایی انواع دال‌ها و ارزش‌گذاریشان مبتنی بر اهداف متن منظومه‌ها استفاده نمایند. دو منظومه فوخوس و آقادر به لحاظ سبک شعری خاص خود، از انواع نمادها بهره می‌برد. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش می‌تواند این باشد که با رویکرد توصیفی-تحلیلی به بررسی انواع دال‌ها در دو منظومه گفت‌وگومحور مذکور با استفاده از داده‌ها بپردازد. برای نیل به این هدف، ابتدا، جملات گفتمان‌مدار منظومه‌ها، با استفاده از روش کیفی انتخاب می‌شوند و براساس مدل انتقادی برای یافتن مؤلفه‌های گفتمانمداری و شناسایی انواع دال‌های ارزشی واکاوی و تحلیل می‌شوند. گفتنی است مدل لاکلائو و موفه

جهت تبیین نظام ذهنی شاعر و مشارکین اجتماعی منظومه‌ها در این نحله به کار گرفته می‌شود و انواع دال‌های مرکزی، دال‌های شناور و تهی و همچنین عناصر و فرایندها در این دو منظومه بررسی می‌شود.

روش پژوهش تحلیلی - توصیفی است و داده‌ها به شکل کتابخانه‌ای از دو منظومه شیون فومنی جمع‌آوری و تحلیل کیفی شد. سوالات پژوهش عبارت‌اند از:

۱. با استناد به داده‌های متنی دو منظومه فوخوس و آقادر، انواع گفتمان‌های برجسته‌ساز آن چه مواردی است؟

۲. با توجه به مفصل‌بندی گفتمانی چگونه می‌توان دال‌های اصلی مرکزی این دو منظومه را ارزش‌گذاری کرد؟

فرضیه‌ها عبارت‌اند از:

۱. انواع گفتمان‌های اصلی در دو منظومه آقادر و فوخوس، شامل گفتمان‌های فرهنگی، فردی، جمع‌گرا، اعتقادی و اقتصادی هستند که هر یک در بخشی از متن منظومه‌ها برجسته شده یا به حاشیه رانده می‌شود.

۲. دال اصلی مرکزی منظومه فوخوس، بختک است اما دال مرکزی منظومه آقادر، درخت ازگیل است. به نظر می‌آید که دال مرکزی منظومه آقادر دومدلولی باشد.

۲- پیشینه پژوهش

با توجه به عنوان پژوهش، پیشینه پژوهش‌های مرتبط به دو دسته تقسیم می‌شود: پژوهش‌های مرتبط با لاکائو و موفه و پژوهش‌های مرتبط با شاعر گیلک‌زبان.

مقدمی (۱۳۹۰) مفاهیم بنیادی در این رویکرد را نقد می‌کند و به نقدهای درون گفتمانی و برون گفتمانی می‌پردازد. دو نتیجه مهم این تحقیق اینکه الف. نظریه گفتمان لاکائو دارای توانمندی‌های تحلیلی و توصیفی فراوانی است که در سایه به‌کارگیری مفاهیم و نظریه‌های مناسب پیش از خود- مانند نظریه مایکل هالیدی- آن را در قیاس با سایر نظریه‌های هم‌ردیف خود ارتقا می‌دهد. ب. نظریه گفتمان لاکائو و موف می‌تواند به مثابه ابزاری برای آسیب‌شناسی و خودترمیمی گفتمان حاکم به کار رود و ادامه استیلای آنان را بر ساحت اجتماع و سیاست میسر سازد (همان: ۱۲۴-۹۱). خوشخونزاد و همکاران (۱۴۰۰) با تحلیل مکالمه فیلم گاو سعی داشتند به بازنمایی نظام مؤلفه اجتماعی این فیلم بپردازند. بنابراین انواع دال‌ها و مفصل‌بندی‌های گفتمانی این اثر هنری واکاوی و به تفکیک مشخص

شد. تمیم‌داری و باقری (۱۴۰۱) علاوه بر پذیرفتن نسبی نقدها بر کلمن بارکس، با ارائه شواهدی، علت اصلی تصرفات بارکس را تشخیص نادرست او از گفتمان مولانا و یکسان-پنداری دال‌های مرکزی در همه آثار مولانا مطرح کردند. براساس حیدری و همکاران (۱۴۰۱) دال مرکزی گفتمان‌های «مانوی»، «مزدکی»، «بابکی»، «ابن مقفع»، «بابک»، «حلاج»، «سهروردی» و «عین‌القضاة» همان دال تهی جریانات حاکم بود که «خوارداشتن زندگی دنیوی و مبارزه با ماده»، «عدالت و تساوی»، «رجوع به باطن و پیشوای غیرحکومتی برای رسیدن به کمال» و «حکمت نورانی ایرانیان باستان» همگی نوعی حرکت اجتماعی-سیاسی یا دست‌کم اعتراض محسوب می‌شد.

در پژوهش‌ها در زمینه شیون فومنی، نیکویی (۱۳۸۲) معتقد است بسیاری از فرایندهای استعاری، اسطوره‌ای و رمانتیک اشعار شیون فومنی در ذهن و زبان ناخودآگاه شاعر براساس زیبایی‌شناختی از اشعار حافظ، صائب، بیدل و... و سنت‌های فولکلوریک و گفتمان شعری عصر شکل گرفته‌اند. حق پرست (۱۳۸۸) علت گمنامی شیون فومنی را گمنامی گویش گیلکی می‌داند. اقبالیان (۱۳۹۱) معتقد است اشعار گیلکی افراشته، شیون فومنی و مصطفی رحیم-پور سیاهکلی ویژگی‌های مشترکی دارند که زمینه‌ای مناسب برای تأثیرگذاری ادبیات بومی در ادبیات ملی است. یکی از این ویژگی‌ها، طنزآفرینی است. نیکدل کلاشمی (۱۴۰۱) اشعار گیلکی شیون فومنی را از دو منظر خطاب‌واژه و گفت‌وگومحوری و نیز زبان‌شناسی اجتماعی و انواع لحن با توجه به خطاب‌واژه‌ها بررسی کرده‌است.

۳- چارچوب نظری پژوهش

۳-۱- مدل تحلیل گفتمان انتقادی لاکلاو و موفه^۱

نظریه گفتمانی لاکلاو و موفه مبتنی بر آرای میشل فوکو است. فوکو معتقد بود هر گفتمان متشکل از یک صورت‌بندی گفتمانی است. لاکلاو و موفه نظریه فوکو را با نظرات سایر متفکران اروپایی تلفیق کرده‌اند که می‌تواند نظریه جالب و کاربردی باشد (سلطانی، ۱۳۹۲: ۲۶؛ به نقل از حیدری، ۱۴۰۱: ۱۵۹). به گفته حیدری و همکاران (۱۴۰۱) این نظریه دو بُعد معنایی و اجتماعی-سیاسی دارد که از دو سنت فکری مختلف زبان‌شناسی سوسوری و نظریه‌های اجتماعی-سیاسی مارکس، گرامشی، دریدا و فوکو به‌وجود آمده‌است؛ این نظریات معنایی و اجتماعی-سیاسی در هم ادغام شده‌اند. در نظریه لاکلاو و موفه، هر عمل و پدیده‌ای برای

1. Laclau & Mouffe

معنادار شدن و قابل فهم شدن باید گفتمانی باشد. به عبارت دیگر، فعالیت‌ها و پدیده‌ها، وقتی قابل فهم می‌شوند که در کنار مجموعه‌ای از عوامل دیگر در قالب گفتمانی خاص قرار گیرند (همان: ۱۵۹). از نگاه این دو، حداقل دو گفتمان متخاصم در هر متن وجود دارد، به طوری که هر گفتمانی برای هویت یافتن، به گفتمان غیر نیاز دارد و گرنه هویت گفتمانی وجود ندارد. در نگرش لاکلاو و موفه، با دو بُعد معنایی و سیاسی روبه‌رویم. در بُعد معنایی، با اصطلاحاتی نظیر مفصل‌بندی، دال و مدلول، دال مرکزی، دال‌های شناور، دال تهی، عناصر، وقته‌ها، حوزه گفتمان‌گونگی، انسداد و توقف، هویت، زنجیره هم‌ارزی و تفاوت، هژمونی، تنازع و تخصم، برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، ساختارشکنی، اسطوره‌سازی و وجه استعاری گفتمان، قدرت، موقعیت سوژه‌ای و سوژگی سیاسی مواجه‌ایم.

پنج مفهوم در بُعد اجتماعی و سیاسی نظریه لاکلاو و موفه قرار دارد: شناسایی فضای تخصم و فرایند غیریت‌سازی میان گفتمان‌ها؛ زمانمند و مکانمند بودن گفتمان‌ها؛ تحولات اجتماعی سیاسی محصول منازعات معنایی؛ ضرورت شناخت و بررسی معنا و متن در تحلیل گفتمان؛ ارتباط کردارهای اجتماعی با تحلیل متن و معنا (مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۱۰-۹۸).

۲-۳- نظریه معنایی تحلیل گفتمان لاکلاو و موفه

مقدمی (۱۳۹۰: ۹۸-۱۰۱) به توضیح مفاهیم بنیادی تحلیل گفتمان انتقادی لاکلاو و موفه می‌پردازد:

الف- مفصل‌بندی^۱: قرار دادن پدیده‌هایی در کنار یکدیگر که به‌طور طبیعی در کنار هم قرار ندارند. مفصل‌بندی تلفیقی است از عناصری که با قرار گرفتن در مجموعه جدید، هویتی تازه می‌یابند.

ب- دال مرکزی^۲: «گره‌گاه» و «بست» دالی است که سایر دال‌ها در اطراف آن جمع می‌شوند و نقطه ثقل همه دال‌ها و انسجام‌بخش آنهاست.

پ- دال شناور^۳: مدلول آن شناور و غیرثابت است. به عبارت دیگر، دالی است که مدلول‌های متعدد دارد و گفتمان‌ها براساس نظام معنایی خود و متناسب با آن سعی دارند مدلول خویش را به آن الحاق کنند و مدلول‌های دیگر (رقیب) را به حاشیه برانند.

1. articulation

2. Nodal point

3. Floating Signifier

ت- دال تهی^۱: دال خالی، بیانگر یک فضای خالی است و به عبارتی نشان از امر غایبی دارد. کارکرد دال تهی، بازنمایی وضعیت آرمانی و مطلوبی است که گفتمان‌ها سعی در ارائه آن، در بهترین وجه ممکن خویش دارند.

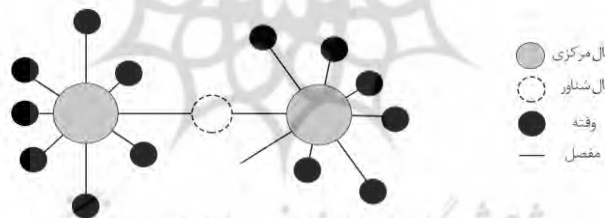
ث- عناصر^۲، وقته‌ها یا لحظه‌ها: عناصر، دال‌ها یا نشانه‌هایی هستند که هر گفتمان می‌کوشد به آن معنا دهد. به عبارت بهتر، عناصر دال‌های شناوری هستند که در درون یک گفتمان جای نگرفته بلکه از آن طرد شده و در یک حوزه نسبتاً ایزوله و بریده از مفصل-بندی گفتمان حاکم واقع شده و به اصطلاح در حوزه گفتمان‌گونگی قرار دارند. این در حالی است که وقته‌ها یا لحظه‌ها دال‌هایی‌اند که در درون یک گفتمان و حول دال مرکزی به طور موقت و نسبی تثبیت شده‌اند.

ج- حوزه گفتمان‌گونگی^۳: دال‌هایی که در بیرون از محیط گفتمانی قرار دارند و می‌توانند به‌عنوان مواد خامی برای مفصل‌بندی‌های جدید به کار روند.

چ- انسداد و توقف^۴: وقتی که یک عنصر از حالت شناور خارج و به وقته یا لحظه تبدیل می‌شود، انسداد یا توقف که همان تثبیت معنای نشانه‌هاست رخ می‌دهد. این تثبیت تحت اراده هژمونیک به ثبات (موقت) گفتمان منجر می‌شود. لازمه تثبیت، انسداد و توقف، برجسته‌سازی معنای مورد نظر خود و طرد و به حاشیه‌رانی معنای رقیب است.

نمودار ۱ - ارتباط مؤلفه‌های اساسی در نظریه تحلیل گفتمان لاکلاو و موفه

Diagram 1 - The relationship between the main components in the discourse analysis theory of Laclau and Mouffe.

1. Empty signifier
2. element
3. field of discursivity
4. closure

۴- تحلیل داده‌های پژوهش

در این بخش، دو منظومه داستانی «فوخوس» و «آقادر» شیون فومنی با استفاده از الگوی انتقادی لاکلائو و موفه تحلیل می‌شود. ابتدا خلاصه هر یک از منظومه‌های داستانی شرح و سپس کاربست مدل انتقادی یادشده بر متن منظومه اعمال می‌شود.

۴-۱- خلاصه داستان «فوخوس»^(۱)

منظومه «فوخوس» یا بختک ماجرای است که راوی در خواب می‌بیند؛ غذا در گلویش گیر کرده و سبب مرگش شده، همسر و مادر در ناله و فغان‌اند و همسایه‌ها در خانه او جمع می‌شوند. گفت‌وگوی همسایه‌ها و بدگویی از راوی یا بختک‌دیده محوریت داستان قرار می‌گیرد. همسایه‌ها، با القاب و صفات بد راوی را مذمت می‌کنند جز نفر چهارم که موضوع را عوض می‌کند. در این حین، گفتمان داستان به راوی معطوف می‌شود و او به توصیف شرایط خود روی می‌آورد و دوست دارد در این شرایط همسایه‌ها را کتک بزند. در حین توصیف عزرائیل با زیبایی و مهربانی به او گلی می‌دهد و از او می‌خواهد که گل را ببوید. وی گل را می‌بوید و عطسه‌ای می‌زند و از خواب بیدار می‌شود و درباره توصیفات خواب هدیان می‌گوید که همسرش می‌گوید عزرائیل چیست؟ بلند شو کرایه صاحب‌خانه دیر شده‌است.

۴-۲- ابیات بیانگر دال ارزشی شخصیت بختک‌زده از زبان راوی در منظومه «فوخوس»

- 1- xab bidəm səlatə zohr mərə iškooftə yəho šəllə pəla
دانه برنج یکدفعه گیر کرد مرا ظهر نماز دیدم خواب
- 2- bilavarəs mi nəfəs hæ ibar bijirə šo bojor namo
نیامد بالا شد پایین یکبار هی نفس من بلاوارث
- 3- bəlahəstə həsirə mərəzə mi çəng ru bə yəblə bəmənist mi du tə ləng
پا تا دو من ماند قبله به رو چنگ من مرز حصیر بلاهسته
- 16- mən zəsə dəvəngəmə, xudaya gəm bidəyi ʔaxərə adəm bustənə, kərə mi xon
خون من داشت شدن را آدم آخر دیدی می‌گویم خدایا سرگردانم حالا من
xonə xurdəndərəbu
می‌خورد خون را
- 17- mərə vəsti ʔitə payə bigirəm dəkəfəm æ səbzi pakkunanə jan
جان سبزی‌پاک‌کنان این بیفتم بردارم چوب یک دلم می‌خواست
- 18- æ bikarə adəman, həşən, həşən/ u ruzan ki sərə bi şam nəyimi zəminə sər
سر زمین می‌گذاشتیم شام بی سر را که روزها آن / اینها اینها آدمها بیکار این
- 19- ta guli çəlik dubum yərzə miyən/ yəulə məzruf mi dima sili mərə surxə kudim
می‌کردیم سرخ مرا سیلی صورت من معروف قول / میان قرض بودم انتهای گلو تا

20- u ruzən u ruzən, u ruzanə či kudid?

می‌کردند چه روزها آن روزها آن روزها آن

شمارهٔ ابیات	دال ارزشی شخصیت بختک‌زده از زبان راوی	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۱	ایشکوفتن شله پلا	گیر کردن دانه برنج	آشفتگی و انفعال	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی و گفتمان فرهنگی
۲	نفس بوجر نامن	نفس بالا نیامدن	انزوا و مسخ‌شدگی	برجسته‌سازی گفتمان تعلیق اجتماعی
۳	رو به قبله بمانستن دو لنگ	دو پا رو به قبله ماندن	مصیبت‌جویی	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی و گفتمان فرهنگی
۱۶	دوتنگ بوئن، خون خونا خوردن	سرگردان بودن و خون خون را خوردن	متحیر بودن و سردرگمی	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی و گفتمان فرهنگی
۱۷	پایه امرا سبزی‌پاک کونان زئن	با چوب، چاپلوسان را زدن	منزوی شدن، آگاهی و روشن‌بینی معنوی	برجسته‌سازی گفتمان فرهنگی و به حاشیه‌راندن گفتمان جمع‌گرا
۱۸	آبیکاره آدمان، هُشن، هُشن، او روزان کی سره بی شام ناییمی زمینه سر	این آدم‌های بیکار، همین‌ها، روزهایی که بدون شام و غذا می‌خوابیدم.	وسعت دید یافتن	به حاشیه‌راندن گفتمان جمع‌گرا و برجسته‌سازی گفتمان اقتصادی
۱۹	تا گولیک چالک دوپوم قرضهٔ میان، قوله معروف می دیمهٔ سیلی مر سُرُخ کودیم	تا خرخره در قرض بودم، به قول معروف با سیلی صورتم را سرخ می‌کردم.	گرفتاری‌های پی‌درپی	برجسته‌سازی گفتمان اقتصادی و گفتمان فرهنگی
۲۰	او روزان، او روزان، او روزانه چی کودید؟	در آن روزها چه می‌کردند؟	آگاه شدن از وقایع پشت پرده	برجسته‌سازی گفتمان جمع‌گرا

۴-۳- ابیات بیانگر دال ارزشی شخصیت بختک‌زده از نگاه همسایگان در منظومهٔ «فوخوس»

9- inəfər ge gor be gor xoške dara bojor Šoe

می‌رفت بالا درخت را خشک گوربه‌گور گفت یک نفر

10- dovomi ru kune ge avəliya xaxorəy ti zəbāne bimirəm/ rəzəbi mi dəməm

دنبال مرا زمان مجردی / بمیرم زبان تو را خواهر به اولی می‌گوید می‌کند رو دومی
bigiftə kəla səg boxord

بخورد سگ کله می‌گرفت

11- seyomi vəgərdə ge məstə la məst amoyee bəxanə šəb

شب به خانه می‌آمد مست مست می‌گوید برمی‌گردد سومی

12- čaromiyəm guyə ləb nojənbənə - pənjumi dərazə de həmišə qumar

قمار همیشه طول می‌دهد پنجمی نمی‌جنبانده لب می‌گوید چهارمی هم

kudi/ nozul dəye

می‌داد نزول می‌کرد

13- hato ŠəŠomi nəfər/ haftomi/haštomi/ nohomi/ dəhumi/bistomi/ siyomy

سی‌امی بیستمی دهمی نهمی هشتمی هفتمی نفر ششمین همین‌طور

14- ta ki nubət fərəsə axəriyə, bələnəsbət məslə səg bə lab rəyə, xob niyə

نیست خوب می‌آید لاب به سگ مثل بلانسبت آخری را می‌رسد نوبت که تا

bomordə puštə sər bigid

حرف بزیند سر پشت مرده

15- rəsə hərçi bu bušu, bičârə dəst jə ə dunyə kutayə

کوتاهه دنیا اینجا دست بیچاره رفت بود هرچی حالا

شماره ابیات	دال ارزشی شخصیت بخت‌کرده از نگاه همسایگان	معنای فارسی ابیات	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۹	خشک داره بوجر شوئن	از درخت خشک بالا رفتن	-زیر و زرنگی شخص بخت‌کرده - بدگویی و هرزه زبانی	برجسته‌سازی گفتمان اجتماعی و فقر فرهنگی
۱۰	دوم بیگفتن	دنبال کردن	-هیز بودن شخص بخت‌کرده - اتهام‌زنی	برجسته‌سازی گفتمان اجتماعی و فقر فرهنگی
۱۱	مست لا مست به خانه آمون	مست‌مست به خانه آمدن	-شراب‌خوار بودن بخت‌کرده - اتهام‌زنی	برجسته‌سازی گفتمان اجتماعی- فرهنگی
۱۲	قمار کودن، نزول فدن	قمار کردن، نزول دادن	-قمارباز بودن و رباخوار بودن بخت‌کرده - اتهام‌زنی	برجسته‌سازی گفتمان فرهنگی و اقتصادی
۱۳	هتو شیشمی نفر، هفتمی، هشتمی، نهمی، دهمی، بیستمی، سی‌امی	همین‌طور ششمی، هفتمی، هشتمی، نهمی، دهمی، بیستمی، و سی‌امی	- شخصیت ناسالم بخت‌کرده - بدگویی و هرزه زبانی - های پی‌درپی	برجسته‌سازی گفتمان اجتماعی و فرهنگی
۱۴	تا کی نوبت فارسه آخریه، بلانسبت مثله سگ بلاب آیه خب نیه بمرده پوشته سر بیگید	تا که نوبت به آخرین نفر رسید صدایش را بلانسبت مثل سگ بلند کرد و گفت: خوب نیست پشت سر مرده غیبت کنید.	دینداری و اخلاق‌مدار بودن یکی از همسایگان / تردید نسبت به صحت و سقم گفته‌های همسایگان	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی
۱۵	آسا هرچی بو بوش، بیچاره دست جه آ دونیا کوتایه	حالا هرچی بود از دنیا رفت / بیچاره دستش از دنیا کوتاه است.	دینداری و اخلاق‌مدار بودن یکی از همسایگان	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی

۴-۴- ابیات بیانگر دال ارزشی مادر بختک‌زده در منظومه «فوخوس»

4- həsə mi marə bidin, çi kudəndərə hæçin, səhrayə dəştə kərbəla
 کربلا دشت صحرای همچین می‌کند چی ببین مادرم حالا

شماره ابیات	دال ارزشی مادر بختک‌زده	معنای فارسی ابیات	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۴	هسا می مار بیدین، چی کوداندیره هچین، صحرایه دشت کربلا	در این حین، مادرم را ببین که چی داشت می‌کرد، انگار صحرای دشت کربلا بود.	دل‌آشفتگی و پرهیاهو بودن و ماتم‌زدگی	برجسته‌سازی گفتمان فرهنگی و گفتمان مذهبی

۴-۵- ابیات بیانگر دال ارزشی همسر بختک‌زده در منظومه «فوخوس»

5- mi zərifəm ijgərə, həftə xanə zutərəf, həmsadəyə vaqəfə kud, zələmə xu sər fookud
 ریخت سر خود عالم را کرد خیردار همسایه را آن طرف خانه هفت تا جیغ می‌زد ضعیف‌ام من
 30-pərdə pušt, kənarə xordə nəhə, zaftab də tabə, ru bə vəblə çiyə zizrayil kiyə?
 کیه عزرائیل چه رو به قبله می‌تابد آفتاب بود خرده کناره پشت پرده
 axərə burjə, mi dil bə sər bamo, sabxanə kərayə xanəm derə bo
 شد دیر خانه‌ام کرایه صاحب‌خانه آمد سر به دلم من برجه آخر

شماره ابیات	دال ارزشی همسر شخص بختک‌زده	معنای فارسی ابیات	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۵	عالم خو سر فوکودن	عالم را روی سر خود ریختن	پرهیاهو بودن، نگران بودن	برجسته‌سازی گفتمان جمع‌گرا و فقر فرهنگی
۳۰	پرده پوشت، کناره خُردِ ناه، آفتاب دتابه، رو به قبله چیه؟ عزیزائیل کیه؟ صاب خانه کرایه خانم دَره بو / آخره بُرجه، می دیل بَسَر بامو	پشت پرده، آفتاب می‌تابد. و همسر وی می‌گوید رو به قبله چیه؟ عزرائیل کیه؟ کرایه صاحب‌خانه دیر شده. آخر برج است. دلم دارد به سر می‌آید.	تخییر و واقع‌گرایی	برجسته‌سازی گفتمان اقتصادی

۴-۶- ابیات بیانگر دال ارزشی بچه‌های بختک‌زده در منظومه «فوخوس»

7- zay mišin dusaləyə bi dilo qəm, kərə ayvan xu dumaqə finizəkə vəlise
 می‌لیسد آب دماغ خود را ایوان دارد بی غم دوساله است من کودک
 8- kuçitam yondaqə, xuškə çöçə makoy zənə, mən vəli mi dəsto pa lahme haçin
 همین‌طوری بی‌حسه دست و پایم ولی من می‌زند مکش پستانک خالی قنداقه است بچه کوچکم

شمارهٔ ابیات	دال ارزشی بچه‌های شخص بختک‌زده	معنای فارسی ابیات	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۷	زای میشین دوساله یه، بی- دیلو غم، کره ایوان خو دماق فینیزک والیسه	بچهٔ دوسالهٔ من، تنها و آرام، در ایوان، آب دماغش را می‌خورد.	از دنیا بی‌خبر بودن، انزواجویی و فقر فرهنگی	برجسته‌سازی گفتمان روان‌شناختی و گفتمان فرهنگی
۸	کوجیتام قنداقه، خشکه چچ ماکوی زنه، من ولی می دست و پا لهماه هچین	نوزاد من هم پستانک خشک را می‌مکد ولی من دست و پایم هنوز بی‌حس است.	فقر فرهنگی و اقتصادی	برجسته‌سازی گفتمان فرهنگی و اقتصادی

۴-۷- ابیات بیانگر دال ارزشی عزرائیل در منظومهٔ «فوخوس»

- 21- hatu fəkrə zəkr dubum ki idəfə, šoloyi kənar buxord
رفت کنار شلوغی ناگهان که بودم در فکر و ذکر همین‌طور
- 22- ravəkun ravəkun, zizrəzil bəmo biništə mi otaqə sər jakəš
جاکش سر اتاق من نشست آمد عزرائیل راه‌بازکن راه‌بازکن‌گویان
- 23- zītə gul mərə bə dəstə də, gə bu bəkəš
بکش بو گف داد دست به مرا گل یک
- 24- mi čuman daylarə, mat bəbərdayə/ bišnəvəstəmon axər, zizrəzilə ləpč zītə
یکی لب عزرائیل آخر شنیده بودم / بود حیرت‌زده شمه‌ایم من
bə zəmin nəh3, itəm bə asəman
آسمان به یکی‌هم قرار دارد زمین به
- 25- zənə čəšmānə mijik, radabo zəminə xakə vəsoxə
مالیده می‌شود خاک زمین راه‌افتان مژه‌های چشمان آن
- 26- hizərəm əto nubu ki mərə buguftəbid, gərdə mörqeneh, xəndə ru, ba vəyar
باوقار خنده‌رو تخم‌مرغ گرد گفته بودند مرا که نبود آنجوری یک ذره هم
- 27- jə əšən ki mərə दौरə kudid adəmtər xəyli xəyli bəxtərə
بهرتر خیلی خیلی آدم‌تر کرده بودند دور مرا که آنها از

شمارهٔ ابیات	دال ارزشی عزرائیل	معنای فارسی ابیات	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۲۱	هتو فکر و ذکر دویوم کی ایدفعه، شولئی کنار بوخرد	همین‌طور در فکر عمیق بودم که ناگهان، شلوغی از بین رفت.	محدوف‌نمایی	به حاشیه راندن گفتمان جمع‌گرا
۲۲	راواکون راواکون، عیزرائیل بامو بینیشته می اوتاق سر جاکش	عزرائیل، راه‌بازکن راه‌بازکن‌گویان آمد و در اتاقم سر جایم نشست.	بی‌اعتنا بودن و اقتدارنمایی	برجسته‌سازی گفتمان مذهبی و به حاشیه راندن گفتمان جمع‌گرا
۲۳	ایتا گول مرا به دست ده، گه بو بکش	یک گل به دستم داد و گفت: آن را بو کن.	خوش‌برخورد بودن	برجسته‌سازی گفتمان فردی و به حاشیه راندن گفتمان فرهنگی

۲۴	می چومان داغلاره، مات برده یه، بیشناوستمون آخر، عزیزائیله لیچ ایتا به زمین ناهل، ایتم به آسمان	چشمانم مات و حیرت‌زده بود. آخر شنیده بودم یکی از لب‌های عزرائیل رو به زمین و آن یکی لب رو به آسمان است.	برخلاف تصور عموم	به‌حاشیه‌راندن گفتمان فرهنگی
۲۵	آنه چشمانه میجیک، رادابو زمین خاک واسوخه	عزرائیل، مزه‌های چشمانش را به زمین می‌مالد.	زیبایی و باشکوه بودن	برجسته‌سازی گفتمان فردی
۲۶	هیژرم آتو نویو کی مر بوگوفتیید، گرده مورغانه مانه، خنده‌رو، باوقار	اصلا آن‌طور نبود که به من گفته بودند، همانند تخم‌مرغ، خنده‌رو و باوقار بود.	برخلاف تصور عموم، خنده‌رویی و وقار	برجسته‌سازی گفتمان فردی
۲۷	جه آشان کی مره دوره کودیید آدم‌تر، خیلی خیلی بختر	از آنهایی که دور من جمع بودند، خیلی آدم‌تر و بهتر بودند.	خوب بودن	به‌حاشیه‌راندن گفتمان جمع‌گرا و برجسته‌سازی گفتمان فردی

در ادامه، متن منظومه «فوخوس» از لحاظ مدل انتقادی لاکلائو و موفه بررسی می‌شود تا انعکاس روابط قدرت در متن لحاظ شود.

۴-۸- تحلیل منظومه «فوخوس» براساس مدل انتقادی لاکلائو و موفه

فوخوس از منظومه‌های زیبای شیون فومنی است و مضمون آن بی‌شباهت به بازنمایی رویدادهای آثار پسامدرنی نیست، بنابراین تحلیل انتقادی آن در زمره تحلیل آثار پسامدرن می‌تواند قابل توجه باشد. همان‌طور که تدینی (۱۳۸۸: ۲۲۴) می‌گوید: از تکنیک‌های رایج که موجب آشفتگی و عدم انسجام آثار پسامدرنیستی می‌شود، به‌کارگیری شیوه‌های متفاوت روایت است؛ از جمله به‌کارگیری زاویه دیدهای مختلف، جریان سیال ذهن با استفاده از خاطره، خواب، تداعی و رؤیا. این تکنیک‌ها با ادبیات مدرن آغاز شد و در پسامدرنیسم به اوج خود رسید. در منظومه فوخوس، رویداد گفت‌وگومحور در رؤیای بختک‌دیده جریان دارد و با توجه به اینکه مدل انتقادی لاکلائو و موفه ریشه در ادبیات پساساختارگرایی دارد، می‌توان با تحلیل منظومه، به ابعاد وسیعی از تقابل گفتمان‌های متعدد دست یافت. اکنون به تحلیل منظومه فوخوس با توجه به انواع دال‌ها و گفتمان‌ها پرداخته می‌شود:

۴-۸-۱- انواع دال‌ها در منظومه «فوخوس»

دال مرکزی	دال‌های شناور
شخصیت بختک‌زده	انزواجویی و انفعال، آشفتگی، گرفتاری، مسخ‌شدگی، حیرت و تردید، زندگی ناسالم، آگاهی، روشن‌بینی معنوی
مادر شخص بختک‌زده	پرهیاهو بودن، دل‌آشفتگی، نگرانی
همسر شخص بختک‌زده	نگرانی، پرهیاهو بودن، دل‌آشفتگی، واقع‌گرایی
بچه‌های شخص بختک‌زده	از دنیا بی‌خبری، بی‌خیالی، انزواجویی، فقر اقتصادی و فرهنگی
همسایگان	بدگویی، هرزه‌زبانی، فقر فرهنگی، مبالغه‌گویی، افترا، دروغ‌گویی
عزرائیل	بی‌اعتنایی، اقتدار، خنده‌رویی، وقار

۴-۸-۲- انواع گفتمان در منظومه «فوخوس»

کارکرد پنج گفتمان اصلی فرهنگی، اقتصادی، مذهبی، فردی و جمع‌گرا در منظومه «فوخوس» با لحاظ دو اصل برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی مشخص می‌شود. شخصیت اصلی منظومه داستانی که شخص بختک‌زده است، در رؤیای خود می‌بیند که وقت نماز ظهر کنار سفره، دانه برنج در گلپوش گیر می‌کند و نفسش بالا نمی‌آید و دستانش در لبه دو حصیر آویزان است و دو پایش رو به قبله مانده است (بیات ۱ تا ۳). در این لحظه گفتمان منفعل-گرایانه و انزواجویانه بختک‌زده برجسته می‌شود و حکایت از گفتمان فردی دارد که از جنبه روان‌شناختی قابل تصور است. در این بین، مؤلفه گفتمانی انسداد یا توقف رخ می‌دهد و گفتمان بختک‌زده که نشان از آگاهی مشوش‌گونه دارد، موقتا تثبیت می‌شود. او وقایعی را می‌بیند که مصداق رؤیای صادقانه هستند. علاوه بر این، چون روایت داستانی از زبان بختک‌زده است، شاعر آگاهی خود را به آگاهی شخصیت اصلی منظومه پیوند می‌زند. از زبان راوی به مواردی نظیر نماز ظهر و رو به قبله ماندن اشاره می‌شود که بیانگر برجسته‌سازی گفتمان مذهبی است و رؤیادیده به اینها اعتقاد دارد. همچنین، راوی به مواردی نظیر خوردن برنج شفته و آویزان بودن دستان در لبه حصیر اشاره دارد که تلویحا دلالت بر مؤلفه‌های فرهنگی دارد، به‌گونه‌ای که تا حدودی گفتمان فرهنگی برجسته می‌شود. بنابراین در این سه بیت با برجسته‌سازی سه گفتمان مذهبی، فردی و فرهنگی مواجهیم.

در ادامه (ابیات ۴ و ۵)، بختک‌زده در رؤیا می‌بیند که مادر و همسر وی هياهو به راه می‌اندازند و گریه و فغان می‌کنند و گویی همانند صحرای کربلا شده‌است. آنها همسایه‌ها را صدا می‌زنند و دور خود جمع می‌کنند. در این قسمت گفتمان فرهنگی-اجتماعی برجسته‌سازی می‌شود. همچنین راوی با اشاره به صحرای کربلا سعی دارد گفتمان مذهبی را برجسته سازد. در ابیات (۷ و ۸) گفتمان فرزندان خردسال بختک‌زده که انزواجویانه است، فعال می‌شود؛ گوشه‌گیری فرزند دوساله، لیسیدن آب دماغ و مکیدن پستانک خشک دلالت بر گفتمان فردی، فقر فرهنگی و اقتصادی دارد. بیت ۶ اشاره به شلوغی خانه (یکی سربرهنه، یکی بی‌کتله، کوچک و بزرگ، و راه نبودن در خانه) و آشفتگی فضای اجتماعی دارد که در ظرف خانه محصور می‌شود. با این علت زمینه‌ساز، جرقهٔ پیدایش گفتمان اجتماعی فراهم می‌شود.

بعد از شلوغی مادر و همسر بختک‌زده، هياهو راه می‌افتد. او همسایگان را می‌بیند که از وی بدگویی می‌کنند و به او افترا می‌زنند (ابیات ۹ تا ۱۵) که دلالت بر گفتمان جمع‌گرا (گفتمان هرزه‌گویی و کوتاه‌بینی همسایگان) دارد. همسایه‌ها، به‌عنوان عناصری در این منظومه شناخته می‌شوند که کارشان بدگویی پشت سر میت (بختک‌زده) است و گفتمان همسایه‌ها به شکل هرزه‌گویی‌های زبانی موقتا تثبیت می‌شود. این گفتمان در جدال با گفتمان شخصیت اصلی منظومه حرکت می‌کند و در تنازع با بصیرت بینندهٔ رؤیا، موقتا سعی در تثبیت گفتمان خود و طرد گفتمان روشن‌بینی معنوی بختک‌دیده دارد. به جز یکی دو نفر، همسایه‌ها از صفات نکوهیدهٔ بختک‌دیده می‌گویند. گفتمان فقر فرهنگی با نسبت‌دادن القاب و عناوین نزول‌خوار، قمارباز و هیز به بختک‌دیده برجسته می‌شود. همچنین، بعد از بدگویی‌های پی‌درپی همسایگان، در جایی از منظومه یکی از همسایگان می‌گوید: بس کنید، خوب نیست پشت سر مرده حرف می‌زنید؛ با این توصیفات راوی با ساختارشکنی و طرد گفتمان جمع‌گرا سعی در برجسته‌سازی گفتمان مذهبی دارد.

در ابیات بعدی (۱۶ تا ۲۰) بختک‌زده آرزو می‌کند که می‌توانست بلند شود و همسایه‌ها را کتک بزند. در این موقعیت، دال تهی که بیانگر وضعیت آرمانی و مطلوب زنده و بیدار شدن بختک‌زده و کتک‌زدن همسایگان است، در ذهن راوی فعال می‌شود. در ادامه، بختک‌زده از وضعیت بد اقتصادی خود که در تناقض با گفته‌های همسایگان است صحبت می‌کند.

همچنین همسایگان را بیکار می‌نامد. در این ابیات با برجسته‌سازی گفتمان اقتصادی و به-حاشیه‌راندن گفتمان جمع‌گرا مواجه‌ایم.

در ادامهٔ ابیات (۲۱ تا ۲۷)، وقتی بختک‌زده از خود عصبانی است، عزرائیل را خوش‌رو و باوقار می‌بیند که روبه‌رویش نشسته‌است. توصیف زیبای او از عزرائیل، با برجسته‌سازی گفتمان‌های مذهبی و اجتماعی آمیخته‌است. عزرائیل به او گلی می‌دهد و می‌گوید آن را ببو. او عزرائیل را بهتر از آدم‌های دوروبرش می‌داند و گفتمان جمع‌گرا را با ساختارشکنی طرد می‌کند. در پایان، بختک‌زده با بوییدن گل عطسه‌ای می‌زند و از خواب بیدار می‌شود. همسرش متوجه هدیان‌گویی‌اش می‌شود و می‌گوید عزرائیل چیست؟ بیدار شو، کرایهٔ صاحب‌خانه را بپرداز که دیر شده‌است. در این لحظه انسداد یا توقف روی می‌دهد و گفتمان همسر وی که واقع‌بینانه است تثبیت می‌شود.

۴-۸-۳- تلخیصی از دال‌های تهی در منظومهٔ «فوخوس»

زنده و بیدار شدن شخص بختک‌زده و کتک‌زدن همسایگان، تصویرسازی مطلوب عزرائیل، رفع نگرانی و تشویش، کنار گذاشتن رفتارهای نکوهیده

نمودار ۲ - مفصل‌بندی گفتمانی منظومهٔ فوخوس

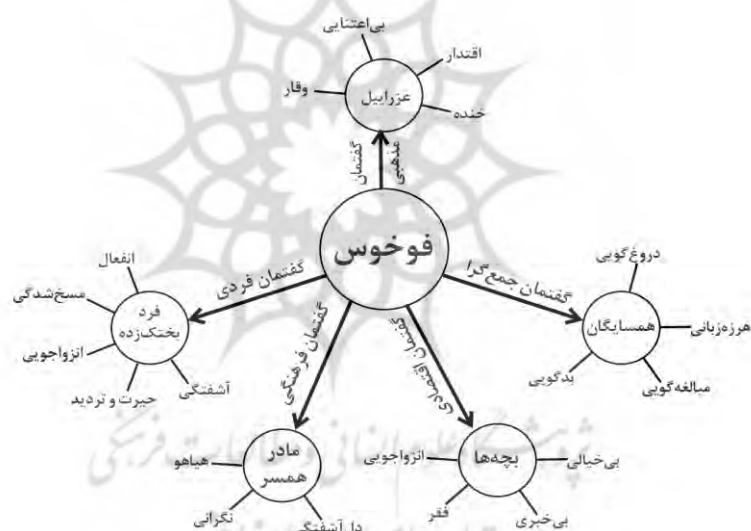

Diagram 2 - Discursive categorization in the Fokhos poetry

۴-۹- خلاصه منظومه «آقادر»^(۳)

در منظومه «آقادر»، که راوی اصلی شاعر است، بخشی به گفت‌وگو اختصاص یافته که بیشتر جنبه تک‌سوایی دارد و آن زمانی است که «کاس‌آقا» از شهر برگشته و مشغول بریدن درخت ازگیل و آماده‌سازی شاخه‌های آن برای درست کردن عصاست. ملای ده وقتی او را می‌بیند، عتاب می‌کند که این درخت مقدس است. کاس‌آقا پاسخی نمی‌دهد. ملای شهر که بی‌اعتنایی کاس‌آقا را می‌بیند، مردم را علیه کاس‌آقا می‌شوراند و داستان با کشته شدن کاس‌آقا پایان می‌یابد.

در این بخش، ابتدا ابیاتی از این منظومه بیان و سپس دال‌های ارزشی بیانگر هریک از شخصیت‌های منظومه مطابق با ابیات تشریح می‌شود.

۴-۱۰- ابیات بیانگر دال ارزشی شخصیت کاس‌آقا در منظومه «آقادر»

- 28- zeydə dəm bu xunəki dəsti həva/ bənəbu qunči xu sər surxə kula
کلاه سرخ سر خود غنچه نهاده‌بود / هوا داشت خنکی بود دم عید
- 29- xalivašan bəzəbid dəštə jə sər/ həj həjən tazə bamombid jə səfər
سفر از برگشته بودند تازه / پرندگان/ سر جا دشت زده بود گل‌های ریحان
- 30- kasaqa vazədə əz dəhkədə bu/ dəhkədə pak də unə ghəmkədə bu
بود غمکده برای او کاملاً دهکده / بود دهکده از / وزده کاس‌آقا
- 31- itə sob buyčə bə xu tək bəze pəs/ papərusə bə xu muštək bəze pəs
پس زد مشمت خود به برگ سیگار/ پس زد بغل خود به بقچه صبح یک
- 32- yurqə asbə xušina zin bukudə/ xu dəsənjara bə xurjin dukudə
ریخت خورجین به توشه خود را / کرد زین خودش را اسب یورغه
- 33- ta bəšə šahr dəli va bukunə/ karo vari xore peyda bukunə
کند پیدا برای خود کاروباری / بکند وا دلی شهر برود تا
- 34- bədə ənvəl xurə ispəndanə dud/ bəstələh ta kurə bə čəšmə həsud
حسود چشم بشه کور تا به‌اصطلاح / دود اسفند دانه خودش را اول بده
- 35- čəntə mači bədə quranə bəzin/ ra dəkəftə bušu əz xanə burin
بیرون خانه از می‌رود می‌افتد راه / قرآن را می‌دهد بوسه چند تا
- 36- ra miən vazo vələngi təvədə/ abə mən həfdənə səngi təvədə
انداخت سنگ هفت دانه میان آب / انداخت واز وولنگی بین راه
- 37- ta bədə xu sizdəyə xu salə bədər/ dəvərəstə də həmə purdanə sər
سر پل همه از رد شد / بدر سال خود سیزده خود را بدهد تا
- 38- tazə xuršid jə ofogh sər bəzə bu/ jə xu lanə čičini pər bəzə bu
بود زده پرگنجشک لانه خود از / بود زده سر افق از خورشید تازه
- 39- yurqə asb əz pišu dunbal Kasaqa/ ipče ništi xurə ipče šoyee ra
راه می‌رفت یک‌ذره برای خود می‌نشست یک‌ذره / کاس‌آقا دنبال پیش و از اسب یورغه

شماره ابیات	ابیات بیانگر دال ارزشی کاس آقا در شروع زندگی نو	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۲۸	عید دم بو خونکی داشتی هوا/ بنابو غونچی خو سر سرخه کولا	دم عید بود و هوا خنکی داشت/ غنچه بر روی سرش کلاه قرمز نهاده بود.	خوش‌یمنی، تازگی و طراوت	گفتمان طبیعی
۲۹	خالی و اشان بزبود دشته جه سر / حج حجن تازه باموبید جه سفر	گل‌های ریحان در دشت سر بلند کرده بودند/ پرندگان تازه از سفر برگشته بودند.	خوش‌یمنی، تازگی و طراوت	گفتمان طبیعی
۳۰	کاس‌آقا وازده از دهکده بو/ دهکده پاک ده اونه ره غمکده بو	کاس‌آقا از دهکده دلزده بود/ دهکده برای او غمکده بود.	میل به نوگرایی	گفتمان فرهنگی-اجتماعی
۳۱	ایتا صبح بوقچه به خو تک بزه پس/ پاپروسه به خو موشته بزه پس	صبحی بقیه‌اش را به پهلوش می‌بندد/ برگ سیگار را به اندازه مشت خود برمی‌دارد.	میل به نوگرایی	گفتمان فردی
۳۲	یورغه اسبه خوشینه زین بوکوده/ خو دستجاره به خورجین دوکوده	اسب یورغ‌هاش را زین می‌کند/ توشه‌اش را به خورجین می‌ریزد.	پروراندن جسم و روح	گفتمان فردی
۳۳	تا بشه شهر دلی وا بوکونه / کارو و واری خوره پیدا بوکونه	تا به شهر برود و دلی باز کند/ کاری برای خودش پیدا کند.	پروراندن جسم و روح	گفتمان فرهنگی-اقتصادی
۳۴	بدا اول خوره ایسپندانه دود / به اصطلاح تا کوره به چشم حسود	اول خودش را اسپند دود می‌زند/ تا به اصطلاح چشم حسود کور شود.	گرایش به آداب و رسوم سنتی	گفتمان اعتقادی
۳۵	چنتا ماچی بدا قورانه بزین/ را دکفته بوشو از خانه بورین	قرآن را چند بار بوس می‌دهد/ از خانه بیرون می‌رود.	گرایش به سنت	گفتمان مذهبی
۳۶	راه میان وازو ولنگی تاوادا/ آب من هفدانه سنگی تاواده	در میان راه، جست‌وخیزی می‌کند/ در درون آب هفت تا سنگ می‌اندازد.	پرورش جسم و روح، گرایش به رسوم سنتی	گفتمان فردی/گفتمان اعتقادی
۳۷	تا بده سیزده ی خو ساله بدر/ دورسته د همه پوردانه سر	تا سیزده خود را در کند/ از روی تمام پل رد شود.	گرایش به رسوم سنتی	گفتمان اعتقادی
۳۸	تازه خورشید جه افق سر بزه بو/ جه خو لانه چیچینی پر بزه بو	تازه خورشید از افق سر زده بود/ گنجشک از لانه خود پر زده بود.	تازگی و طراوت	---
۳۹	یورغه اسب از پیش و دنبال کاس‌آقا/ ایپچه نیشتی خوره ایپچه شویی راه	اسب یورغ‌های جلو و کاس‌آقا به دنبال او/ اندکی می‌نشست و اندکی راه می‌رفت.	پرورش جسم و روح	گفتمان فردی

ابیات ۴۰ تا ۴۷، شروع اتفاقی تازه در زندگی کاس‌آقا است.

- 40- hato ki zouqə mərə šondobu ra/ jadəyə xakiyə nəmnəm zəyi pa
 پا می‌زد نم‌نم خاکی را جاده / راه رفته بود مرا ذوق که همین‌طور
- 41- bide xu ra sərə ja dərrəyə təng/ zidənə səbzə kunus darə vəšəŋg
 قشنگ درخت ازگیل سبز یک دانه / تنگ دره در سر راه خود دید
- 42- xu mərə bərsə buguftə Kasaqa / jə ə dar šə čəkudən sədtə zəsa
 عصا صد تا درست کرد می‌شود درخت این از / کاس‌آقا گفت درنگ کرد با خود
- 43- mənə mi ruzi rə bəssə za dərəxt/ ax əsa rə bəčəkəstə ə dərəxt
 درخت این به درد می‌خورد برای عصا خ / درخت این کافیه برای روزی‌ام من و
- 44- jə xu ja yəkko jə šadi bəpərəst/ sorxə tikkə mərə zu darə dəvəst
 بست درخت را آن با پارچه سرخ / پرید از شادی یک‌مرتبه جای خود از
- 45- ta vəgərdə unə əz yadə nəšə/ kasaqa arəzu bər badə nəšə
 نرود باد بر آرزو کاس‌آقا / نرود یادش از آن را برمی‌گردد تا وقتی
- 46- baz xu rayə səfərə zəz sərə gift/ həy bukud əsbə jə šadi pəra gift
 گرفت پر شادی از اسب کرد هی / گرفت سر از سفر را راه خود باز
- 47- do sə ruzi jə ə jəryan buguzəšt/ abr varəš bəzə, sərsəbzə bu dəšt
 دشت بود سرسبز زد بارش ابر / گذشت جریان این از روزی سه دو

شمارهٔ ابیات	ابیات بیانگر دال ارزشی کاس‌آقا از دیدگاه خود	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۴۰	هتو کی ذوق مرا شونده بو راه / جاده ی خاکیه نم نم زیبی پا	همین‌طور که با ذوق راه می‌رفت / و بر جادهٔ خاکی آرام‌آرام پا می‌گذاشت.	طراوت و تازگی، گذر از جهل	گفتمان فردی
۴۱	بیده خوره سره جا دره تنگ / ایدانه سبز کونوس داره قشنگ	در سر راه خودش در درهٔ تنگ / یک درخت ازگیل قشنگ دید.	فرصت	گفتمان اقتصادی
۴۲	خو مرا بسا بوگوفته کاس‌آقا / جه ادر شا چاکودن صد تا عصا	کاس‌آقا با خودش گفت / از این درخت می‌توان صد عصا درست کرد.	غنیمت‌جویی، کسب معاش	گفتمان اقتصادی
۴۳	من و می روزی ره بېسته ا / درخت / آخ، عصا ره بچکسته ا درخت	برای روزی من این درخت بس است / این درخت فقط برای عصا درست کردن است.	غنیمت‌جویی و روزی‌خواهی	گفتمان اقتصادی
۴۴	جه خوجا یکو جه شادی بپرست / سرخ تیکه مره او داره دوست	از سر جایش ناگهان با شادی پرید / و با پارچهٔ سرخ آن درخت را بست.	روزی‌خواهی و اقتصادسازی	گفتمان اقتصادی
۴۵	تا واگرده اونه از یاده نشه / کاس‌آقا آرزو بر باد نشه	تا زمانی که برمی‌گردد از یادش نرود / و آرزوی کاس‌آقا بر باد نرود.	غنیمت‌جویی	گفتمان اقتصادی
۴۶	باز خو رای سفره از سره گیفت / هی بوکود اسبه جه شادی پره گیفت	دوباره راه سفرش را از سر گرفت / هی هنگام اسب‌سواری از شادی پر گرفت.	نوگرایی، شادی و طراوت	گفتمان فردی

۴۷	دو سه روزی جه جریان بوگودشت/ ابر وارش بزّه، سرسبز بو دشت	دو سه روزی از این جریان گذشت/ ابر باریدن گرفت و دشت سرسبز شد.	تداوم شادی و طراوت	گفتمان طبیعی
----	--	---	-----------------------	-----------------

۴- ۱۱- ابیات بیانگر دال ارزشی ملا در منظومه «آقادار»

- 48- tə itə mullæ jə u ra dəvərəst/ sorxə tikə bide əz ja bəpərəst
پرید جا از دید پارچه سرخ / رد شد راه آن از ملا یک تا
- 49- xu dilə əmra buguftə ki a dar/ isə hətmən zītə nəzri Aqadar
آقادار نذری یک حتما هست / درخت این که گفت با دل خود
- 50- bušu abadi miyən jar bəzə/ gəb jə u nəzri kunus dar bəzə
زد درخت ازگیل نذری آن از گپی / زد جار در بین آبادی رفت
- 51- hər ki ru ki biništə bəzə gəb/ hərtə minbər ki biništə bəzə gəb
گپ زد نشست که منبر هر تا / گپ زد نشست که رو کی هر
- 52- mərdumə saf sadəyə xamə kudə/ gəpə əmra ušənə ramə kudə
کرد رام آنها را با گپ / کرد خام صادق را صاف مردم
- 53- kar bə jayi fərəs axərə sər/ həmə kəs nəzri buburdid unə vər
پیش آن بردند نذری کس همه / سر آخر رسید جایی به کار
- 54- hərki čum kur bu uni vəlka čəzə/ zəynə surmə xu dutə čumə zəzə
می‌زد چشمش دو تا به سرمه عین / می‌چید برگ آن بود کور چشمش هر کی

شماره ابیات	ابیات بیانگر دال ارزشی ملا	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته- ساز
۴۸	تا ایتا موللا جه او راه دورست/ سرخ تیکه بیده از جا بپرست	تا یک ملایی از آن ور رد می‌شود/ و هنگامی که پارچه سرخ را می‌بیند از جا می‌پرد.	ناآگاهی، تحریک شدن	گفتمان اعتقادی
۴۹	خو دیله امرا بوگوفته کی ا دار/ ایسه حتما ایتا نذری آقادار	با خودش می‌گوید که این درخت/ حتما این درخت درخت مقدسی است.	ناآگاهی، باور خرافی، یکسان‌پنداری باورهای خرافی با اعتقادات مذهبی	گفتمان اعتقادی
۵۰	بوشو آبادی میان جار بزّه/ گب جی او نذری کونوس دار بزّه	به آبادی رفت و همه‌جا جار زد/ و از درخت نذری ازگیل صحبت کرد.	استفاده از ناآگاهی مردم، یکسان‌پنداری باورهای خرافی با اعتقادات مذهبی	گفتمان جمع‌گرا و اعتقادی
۵۱	هر کی رو کی بینیشته بزّه گب/ هر تا منبر کی بینیشته بزّه گب	با هر که می‌نشست از آن درخت می‌گفت/ به هر منبری که می- نشست، از آن درخت تعریف می- کرد.	تداوم روند استفاده از ناآگاهی مردم، تحریک عوام	گفتمان جمع‌گرا و اعتقادی

۵۲	مردمه صاف صادق خامه کوده/ گب امرا اوشانه ارمه کوده	مردم صاف و صادق را خام کرد/ و با صحبت آنها را آرام کرد.	فرب و ترغیب مردم ده به باورهای خرافی به جای اعتقادات مذهبی	گفتمان جمع‌گرا و اعتقادی
۵۳	کار به جایی فارسه آخره سر/ همه کس نذری بوپوردید اونه ور	کار در نهایت به جایی رسید که همه برای درخت نذری می‌بردند.	جهل و ناآگاهی مردم ده، میل به باورهای خرافی	گفتمان فرهنگی- اعتقادی و گفتمان جمع‌گرا
۵۴	هرکی چوم کور بو اونه ولگه چسه ای/ عینه سورمه خو دو تا چومه زیبه	هرکس چشمش نابینا بود، از برگ آن درخت می‌چید و همانند سرمه به چشمانش می‌مالید.	جهل و ناآگاهی مردم ده، میل به باورهای خرافی	گفتمان فرهنگی- اعتقادی و گفتمان جمع‌گرا

۴- ۱۲- ابیات بیانگر دال ارزشی کاس‌آقا و ملا در تقابل با یکدیگر در منظومه «آقادر»

کاس‌آقا از راه می‌رسد و تقابل میان کاس‌آقا و ملا آغاز می‌شود:

- 55- ha miyanə bəzə əz ra Kasaqa / bamo ba dəbdəbəyo tazə qəba
قبا تازه دبدبه و با آمد / کاس‌آقا راه از زد میان همین
- 56- zəynə ahuyə juda bustə jə dəšt/ dər bə dər səbzə kunus darə bəgəšt
دنبالش می‌گشت درخت ازگیل سبز دربه در / دشت از شده جدا آهوی عین
- 57- ta bəvərdə xu kunus darə bijir/kəreruf xoumə bənəbu unə jir
زیر آن درست کرده بود لانه مار / پایین درخت ازگیل خود را بیاورد تا
- 58- xəlvəti mərdumə də ta nidinə/ Das usad ta unə xalə vəvinə
ببرد شاخه‌های آن تا برداشت داس / نبینند تا ده مردم خلوتی
- 59- əz ʔəza mullə ji urə dəvərəst/ Kasaqayə bide zəz ja bəpərəst
پرید جا از دید کاس‌آقا را / رد شد آن راه از ملا قضا از
- 60- dad bəzə haa ey mægə divanəzəe tu/ jə xoda ʔafələ biganəzəe tu
تو بیگانه‌ای غافل و خدا از / تو دیوانه‌ای مگر ای هان زد داد
- 61-ta həsə nəzri dərəxtə ki vəvə? / nidini xon jə zunə Šaxəh fəvə
ریخته شاخه‌اش آن از خون نمی‌بینی / بریده کی درخت را نذری اکنون تا
- 62- Kasaqa xalə fukud hiči nuguft/ xorə bištər lusə kud, hiči nuguft
نگفت هیچ‌چی کرد لوس بیشتر خود را / نگفت هیچ‌چی ریخت شاخه‌ها کاس‌آقا

شماره ابیات	ابیات بیانگر دال ارزشی کاس‌آقا و ملا در تقابل با یکدیگر	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۵۵	هه میانه بزه از راه کاس‌آقا/ بامو با دبدبه و تازه‌قبا	در این میان، کاس‌آقا از راه می- رسد/ و با طمطراق و لباس تازه می‌آید.	نوگرایی، امید	گفتمان فردی- اعتقادی

۵۶	عینه آهوی جدا بوسته/ در به در سبیز کونوس داره بگشت	همانند آهوی جداشده / دربه‌در دنبال درخت سبیز ازگیل می-گشت.	جست‌وجوگری، کسب معاش	گفتمان فردی
۵۷	تا باورده خو کونوس داره بیجیر/ کرلوف خومه بناپو اونه جیر	تا درخت ازگیل را پایین آورد/ دید مار در زیر درخت لانه کرده بود.	جست‌وجوگری، کسب معاش	گفتمان فردی، گفتمان طبیعی
۵۸	خلوتی مردمه ده تا نیدینه/ داس اوساد تا اونه خاله ووینه	تا مردم ده متوجه نشوند پنهانی / داس را برمی‌دارد تا شاخه‌هایش را ببرد.	تلاش برای کسب روزی	به حاشیه‌راندن گفتمان جمع‌گرا
۵۹	از قضا ملا جی اورا دورست/ کاس‌اقا یه بیده از جا بپرست	از قضای روزگار، ملا از آن طرف رد شد/ و وقتی کاس‌اقا را دید از جا پرید.	حیرت و شگفتی ملا	گفتمان فردی
۶۰	داد بزه ها، مگه دیوانه ای تو/ از خودا غافل و بیگانه ای تو	داد زد و گفت: هی مگر تو دیوانه- ای؟ از خدا غافل و بیگانه هستی؟	احساس گناه دادن، مقصّر دانستن	گفتمان اعتقادی
۶۱	تا هسا نذری درختا کی ووه؟/ خون جی اونه شاخه فیوه	تا الان چه کسی درخت نذری را بریده؟ نمی‌بینی از شاخه‌هایش خون می‌جهد.	استنتاج‌کردن و احساس گناه دادن	گفتمان اعتقادی/ گفتمان طبیعی
۶۲	کاس‌اقا خاله فوکود هیچی نوگفت/ خوره بیشتر لوسه کود، هیچی نوگفت	کاس‌اقا شاخه‌ها را ریخت و هیچ چی نگفت/ خودش را بیشتر لوس کرد و هیچ چی نگفت.	آگاهی آمیخته با لجاجت، سکوت تحریک‌آمیز	گفتمان فردی/ اعتقادی

۴-۱۳- ابیات بیانگر دال ارزشی سه ضلع مثلث کاس‌اقا، ملا و مردم ده در منظومه «آقادر»

- 63- janə mullə ki həvayə dinə pəs/dob zənə şə jə uyə bi dəmo səs
بی حرکت آنجا از می‌رود می‌زند دب / پس می‌بیند هوا را که ملا جان
- 64- şə xu abadi miyən həy zənə jar/ duxanə mərdumə xamə xu kənar
به کنار خود خام را مردم صدا می‌کند / جار می‌زند هی میان آبادی خود می‌رود
- 65- ki bayed xudsərə bustə Kasaqa / fərəsid kafərə busdə Kasaqa
کاس‌اقا شده کافر برسد / کاس‌اقا شده خودسر بیاید که
- 66- Şimi imanə sərə tişə bəzə/ Aqadarə yəho zəz rişə bəzəş
زده ریشه از ناگهان آقادر را / زده تیشه سر ایمان شما را
- 67- mərduman ta a gəpa işnəvidi/ xuşənə mulləyə gəryan dinidi
می‌بینند گریان ملای خودشان را / می‌شوند گپ را این تا مردم
- 68- dutə dəsti bəzə hərki bə xu sər/ əydənə dasə usəd oytə təbər
تبر را آن یکی برداشت داس را یک‌دانه / سر خود به هرکس زد دستی دو تا
- 69- ra dəkəftid həməgi ta Aqadar / Kasaqayə bidəzid məşyulə kar
کار مشغول دیدند کاس‌اقا را / آقادر تا همگی افتادند راه

- 70- ta xuda xəsti foxoftid zəno mərd / kasaqa jana fukuftid zəno mərd
زن و مرد کوبیدند بدن کاس آقا را / زن و مرد روی سرش خوابیدند می خواست خدا تا
- 71- unə hər zərrə hizar tikkə kudid/ xuşənə Ƴəyzə Ƴuni sər fukudid
ریختند سر او غیظ خود را / کردند تکه هزار ذره هر او را
- 72- hişki æ nəylæ nənəsti ta hasæ/ Ki Aqadarə jir dəfnə Kasaqa
کاس آقا دفن است زیر آقادر که / الان تا نمی دانست نقل را این هیچ کس
- 73- Kasaqayi ki itə sizdəbədər/ məslə sizdə buşu əz duny3 bə dər
در به دنیا از رفت سیزده مثل / سیزده به در یک که کاس آقایی
- 74- Kasaqayi ki unə dəst bəmənəst/ Bi Ƴəsa xakanə jir ta bətanəst
توانست تا زیر خاکها بی عصا / ماند دست او که کاس آقایی

شماره ابیات	ایات بیانگر دال ارزشی سه ضلع مثلث کاس آقا، ملا و مردم	معنای فارسی	مدلول	گفتمان برجسته‌ساز
۶۳	جان موللا کی هوای دینه پس / دوب زنه شه جه اویسه بی دم و سوس	ملا که می بیند وضعیت خراب است / از آنجا بدون حرکتی می رود.	موقعیت شناسی	گفتمان فردی
۶۴	شه خو ابادی میان هی زنه جار / دوخانه مردم خامه خو کنار	به آبادی خود می رود و در آنجا جار می زند / و مردم خام را کنار خود صدا می کند.	هواچگیری، تحریک مردم، سوءاستفاده از ناآگاهی مردم	گفتمان جمع - گرا
۶۵	کی بایید خودسرا بوسده کاس اقا / فارسید کافرا بوسده کاس اقا	که مردم بیایید کاس آقا خودسر شده / به داد برسید کاس آقا کافر شده	بهتان زدن، تحریک سازی، باورهای خرافی را دینی جلوه دادن	گفتمان جمع - گرا / اعتقادی
۶۶	شیمی ایمانه سره تیشه بزّه / آقادره یهو از ریشه بزّه	سر ایمان شما را تیشه زده / درخت از گیل را از ریشه زده است.	بهتان زدن، تحریک سازی، باورهای خرافی را دینی - جلوه دادن، مظلوم - نمایی	گفتمان جمع - گرا / اعتقادی
۶۷	مردمان تا اگبه ایشناویدی / خوشانه موللایه گریان دینیدی	مردم تا این صحبت را می - شنوند / و ملای خود را گریان می بینند	جهل، فقر فرهنگی، مظلوم نمایی	گفتمان جمع - گرا / فرهنگی
۶۸	دوتا دستی بزّه هرکی به خو سر / ایدانه داسه اوساد، اویتا تبر	دو دستی هرکس به سر خود زد / یکی داس برداشت و آن یکی تبر	جهل، فقر فرهنگی، دهان بینی	گفتمان جمع - گرا / اعتقادی - فرهنگی
۶۹	راه دکفتید همگی تا آقادر / کاس اقایه بیده اید مشغول کار	همه به سمت درخت از گیل (آقادر) راه افتادند / و کاس آقا را مشغول کار دیدند.	جهل، فقر فرهنگی، دهان بینی	گفتمان جمع - گرا / اعتقادی - فرهنگی

۷۰	تا خودا خواستی فوخوفتید زن و مرد/ کاس اقا جانسه فوکوفتید زن و مرد	تا دلشان خواست روی سرش ریختند/ و بدن او را کوبیدند.	جهل، فقر فرهنگی، دهان‌بینی، خشم درونی	گفتمان جمع-گرا/ فرهنگی
۷۱	اونه هر ذره هیزار تیکه کودید خوشانه غیظه اونه سر فوگودید	هر ذره‌اش را هزار تکه کرده/ و غیظ خودشان را روی سرش ریختند.	جهل، فقر فرهنگی، خشم درونی	گفتمان جمع-گرا/ فرهنگی
۷۲	هیشکی ا نقله نانستی تا هسا/ کی آقادره جیر دفنه کاس اقا	هیچ‌کس تا به الان این نقل را نمی‌دانست/ که کاس اقا زیر آقادر دفن است.	مذمت ناآگاهی	به حاشیه‌راندن گفتمان جمع-گرا
۷۳	کاس‌آقایی کی ایتا سیزده به‌در / مثله سیزده بوشو از دونیا به‌در دنیا رفت.	کاس‌آقایی که یک روز سیزده به‌در/ مثل سیزده از دنیا رفت.	سرنوشت نوجویی	گفتمان انسان-شناختی
۷۴	کاس‌آقایی کی اونه دست بمانست/ بی عصا خاکانه جیر تا بتانست	کاس‌آقایی که دستش بدون عصا زیر خوراها خاک ماند.	سرنوشت، مرگ در راه کسب معاش	گفتمان طبیعی/ انسان‌شناختی

در ادامه، متن منظومه «آقادر» از لحاظ مدل انتقادی لاکلائو و موفه بررسی می‌شود تا به بازنمایی روابط قدرت در متن پرداخته شود.

۴-۱۴- کاربست الگوی لاکلائو و موفه در منظومه «آقادر»

۴-۱۴-۱- انواع دال‌ها در منظومه «آقادر»

دال‌های مرکزی	دال‌های شناور
کاس‌آقا	نوگرایی، پرورش جسم و روح، کسب روزی حلال، لجاجت
ملا	جهل، میل به باورهای خرافی و سوءاستفاده از باورهای اعتقادی، یکسان‌پنداری باورهای خرافی با اعتقادات مذهبی، اغواسازی، هوچیگری
مردم آبادی	ناآگاهی، دهان‌بینی، فقر فرهنگی، خشم درونی، اغواشدن، میل به خرافات
آقادر	از منظر کاس‌آقا: وسیله کسب معاش / از منظر ملا: تقدس
شاعر	واقع‌گرایی، تشویق افراد به روشن‌بینی محض

۴-۱۴-۲- انواع گفتمان‌ها در منظومه «آقادر»

-گفتمان فردی

-گفتمان انسان‌شناختی

-گفتمان طبیعی (زیستی)

-گفتمان جمع‌گرا

-گفتمان اعتقادی

- گفتمان فرهنگی

-گفتمان اقتصادی

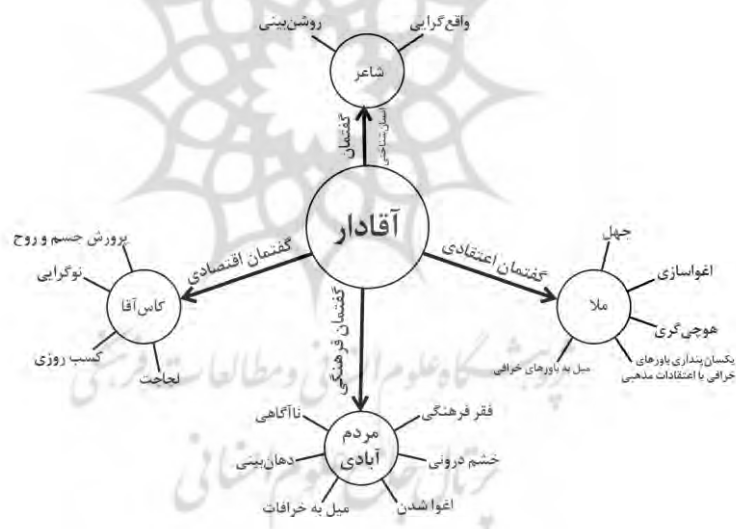
کارکرد هفت گفتمان اصلی در منظومه «آقادار» با لحاظ دو اصل برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی مشخص می‌شود. در ادامه با تحلیل روایی داستان براساس نظریه لاکلاو و موفه، به بررسی انواع گفتمان‌ها پرداخته می‌شود.

دو گفتمان متضاد در این منظومه وجود دارد که با پیوستن مردم آبادی به این مجموعه گفتمانی، سه ضلع شکل می‌گیرد. مثلی که در رأس آن آقادار (درخت ازگیل) وجود دارد و به لحاظ ماهیتی، چالش‌های گفتمانی فاجعه‌باری در داستان به وجود می‌آورد. کاس‌آقا در ابتدای این منظومه داستانی، به خاطر فقر فرهنگی و اقتصادی از آبادی خود دلزده است. بنابه دلایلی که در ذهن دارد، آبادی را رها می‌کند و با شادی و انرژی مضاعف و البته حفظ منزلت آداب و رسوم اعتقادی خویش، اسباب سفر را برای کسب معاش مهیا می‌کند. او قرآن کریم را می‌بوسد. برای خود اسپند دود می‌کند و درون رودخانه هفت سنگ می‌اندازد. در عین حال میل به نوگرایی حس می‌کند. در این بخش گفتمان اقتصادی و مذهبی برجسته‌سازی می‌شود و گفتمان فرهنگی که بیانگر فقر مردم آبادی است، به حاشیه رانده می‌شود. او به درخت ازگیلی برمی‌خورد. با خود می‌گوید از این درخت می‌توان صدها عصا درست کرد. نام این درخت بعدها آقادار می‌شود. از منظر او آقادار (درخت ازگیل)، وسیله‌ای اقتصادی برای کسب معاش است. او برای آنکه این ابزار اقتصادی را از دست ندهد، نشانه‌ای (پارچه سرخ) بر درخت می‌بندد، ملایی از راه می‌رسد و با دیدن پارچه سرخ تفسیر می‌کند که این نشانه نذری بودن آقادار است. به این درخت قداست می‌دهد. در این لحظه، انسداد گفتمانی در منظومه به وجود می‌آید. ملا، با این کنش، گفتمان اقتصادی را به حاشیه می‌راند و گفتمان مذهبی را پیش می‌کشد. او آگاهانه یا از روی ناآگاهی، برای فهمیدن اصل موضوع تلاش نمی‌نماید و باورهای خرافی را با باورهای مذهبی یکسان می‌پندارد و از این حربه، برای اغوای مردم استفاده می‌کند. او به مردم می‌گوید که درخت مقدس و شفابخش است. او با جمع کردن مردم آبادی گفتمان جمع‌گرا را شکل می‌دهد. مردم آبادی از برگ‌های درخت برای شفای چشمان خود استفاده می‌کنند. ملا با پررنگ کردن گفتمان مذهبی، باور خرافی را به مثابه باور مذهبی شکل می‌دهد. چند روز بعد، کاس‌آقا پنهانی مشغول بریدن درخت برای ساختن عصا

می‌شود. ملا او را می‌بیند. فریاد می‌زند و او را گناهکار و کافر می‌خواند. سعی می‌کند با احساس گناه دادن به کاس‌آقا، باور خرافی خود را به او القا کند اما کاس‌آقا که از اصل موضوع باخبر بود با سکوت به کار خود ادامه می‌دهد و به ملا اعتنایی نمی‌کند. بی‌اعتنایی و شفاف نکردن موضوع از روی لجاجت کاس‌آقا بود و شاید این یکی از دل‌های تهی این بخش می‌توانست باشد، اما کاس‌آقا فاقد چنین خصوصیتی بود. ملا مردم را علیه کاس‌آقا می‌شوراند. در این قسمت او از دو ابزار مظلوم‌نمایی و ترغیب‌سازی جهت برانگیختن احساسات مردم استفاده می‌کند. او ضلع سوم مجموعه گفتمانی را که مردم ده بودند، به کار می‌گیرد و سعی در تثبیت گفتمان خود دارد. مردم دهان‌بین آبادی تحت تأثیر حرف‌های ملا کاس‌آقا را تکه‌پاره می‌کنند. در این حین، انسداد یا توقف در منظومه داستانی روی می‌دهد و گفتمان خرافه‌جویی غالب می‌شود. بعد از آن، شاعر به‌عنوان روایت‌کننده داستان، با استفاده از ابزارهای تشخیص‌زدایی، تلنگری به افراد زمانه خود می‌زند و می‌گوید هیچ‌کس نمی‌دانست که کاس‌آقا زیر آقادر دفن است و افراد را به تأمل و روشن‌بینی تشویق می‌کند. بنابراین گفتمان شاعر که دعوت به روشن‌بینی و واقع‌نگری محض، دوری از دهان‌بینی و جهل است، دال تهی منظومه به حساب می‌آید و بیانگر بازنمایی وضعیت مطلوب است.

نمودار ۳- مفصل‌بندی گفتمانی در منظومه «آقادر»

Diagram 3 - Discursive categorization in the "Aqadar" poetry

۵- نتیجه‌گیری

با بررسی ابیات دو منظومه طبق مدل یادشده، انواع دال‌های مرکزی، دال‌های شناور و دال‌های تهی در منظومه‌ها مشخص شد. دال مرکزی اصلی منظومه فوخوس، بختک (کابوس) بود که مدلول آن انفعال و درنهایت ابزار روشن‌بینی بود. همچنین دال‌های مرکزی در منظومه فوخوس، شخصیت بختک‌دیده، مادر و همسر، بچه‌های او، همسایگان و عزرائیل بود. دال‌های شناور مختص هر شخصیت نیز مشخص شد. دال مرکزی اصلی منظومه «آقادار»، آقادار (درخت ازگیل) بود که مدلول‌های آن از منظر کاس‌آقا و ملا متفاوت بودند. از منظر کاس‌آقا، درخت ازگیل منبع رزق و روزی و از منظر ملا، مظهر تقدس بود. علاوه‌براین، دال‌های مرکزی منظومه آقادار، شخصیت کاس‌آقا، ملا، مردم آبادی، آقادار و شاعر بودند که دال‌های مختص به هر شخصیت شناسایی شد. با بررسی انواع گفتمان‌ها در متن منظومه‌ها، گفتمان‌های عینیت‌یافته و رسوب‌کرده و گفتمان‌های سرکوب‌شده که در تنازع برای تثبیت‌سازی موقت گفتمان بودند، واکاوی و تحلیل شد. به‌عنوان نمونه، در منظومه «آقادار»، گفتمان ملا، گفتمان عینیت‌یافته^۱ و گفتمان کاس‌آقا، گفتمان سرکوب‌شده بود که میل به نوحواهی داشت. با بررسی منظومه‌های «فوخوس» و «آقادار»، انواع گفتمان‌ها در این دو منظومه شناسایی شد. گفتمان‌هایی که در منظومه‌های داستانی استفاده شد، شامل گفتمان‌های اقتصادی، جمع‌گرا، فرهنگی، مذهبی، فردی، انسان‌شناختی و طبیعی بودند که برخی از آنها برجسته شدند و برخی دیگر به حاشیه رانده شدند. وقته‌ها یا لحظه‌ها در منظومه‌های داستانی، شناسایی و عوامل انسداد یا توقف، در ابیات منظومه‌ها تشریح شد.

پی‌نوشت

۱. اطلاعاتی از زمان سرایش این اثر به دست نیامد.
۲. شاعر این منظومه را در سال ۱۳۵۶ سروده‌است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آهنگر عباسعلی و همکاران. بازنمایی گفتمان‌های اجتماعی در فیلم گاو براساس رویکرد لاکلا و موفه. زبان‌شناسی اجتماعی، ۱۴۰۰؛ ۴(۱۶): ۸۲-۷۱.
- اقبالیان سیده ساجده. بررسی سازوکارهای طنز در اشعار گیلکی افراشته، شیون فومنی، مصطفی رحیم‌پور سیاهکلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، رشت، ایران. ۱۳۹۱.
- تدینی منصوره. پسامدرنیسم در ادبیات داستانی ایران. تهران: نشر علم. ۱۳۹۳.
- تمیم‌داری احمد، باقری اهرنجانی شیما. اهمیت تشخیص گفتمان و دال مرکزی متن از سوی مترجم با تکیه بر ترجمه کلمن بارکس از مثنوی مولانا. جستارهای زبانی، ۱۴۰۱؛ ۱(۶۷): ۳۲۷-۳۵۶.
- حق پرست حمیدرضا. تحلیل اجتماعی اشعار شیون فومنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. ۱۳۸۸.
- حیدری علیرضا و همکاران. منشأ گفتمان تصوف سیاسی در ایران و تحلیل آن براساس نظریه گفتمان لاکلاو و موفه. ادبیات عرفانی دانشگاه الزهراء، ۱۴۰۱؛ ۴(۲۸): ۱۵۳-۱۸۷.
- فومنی شیون. خیاله کرده گیج (پرسه خیال) مجموعه شعر گیلکی با برگردان فارسی به‌کوشش و پژوهش حامد فومنی، تهران: نشر ثالث، ۱۳۸۷.
- مقدمی محمدتقی. نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن. معرفت فرهنگی اجتماعی، ۱۳۹۰؛ ۲: ۹۱-۱۲۴.
- نیکدل کلاشمی امیررضا. بررسی خطاب‌واژه‌ها و عبارات خطاب در متن‌های گفتگومحور اشعار گیلکی شیون فومنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، رشت، ایران. ۱۴۰۱.
- نیکویی علیرضا. پیوند بینش‌های سه‌گانه استعاره، اسطوره‌های و رمانتیک در شعر «شیون فومنی». شعر، ۱۳۸۲؛ ۳۳: ۷۴-۷۵.
- Ahangar, A., Khoshkhunzad, A., Khademi, S. Representation of Social Discourses in the Film 'Gav' based on the approaches of Laclau and Mouffe. *Journal of sociolinguists*. 2021; 4(4): 71.82. [in Persian].
- Eqbalian, S. S. *Analysis of Satirical Mechanisms in Gilaki Poems by Aftab, Shivan Foomani, and Mostafa Rahimpoor*. M.A. Thesis of Persian language and literature. Guilan University. Faculty of Humanities. Rasht. 2012. [in Persian]

- Foomani, Sh. Khiyale Gard-e Gij (Parse Khial). *A collection of Gilaki poems with a Persian translation by Hamed Foomani*. Tehran. Iran: Saless. 2008. [in Persian]
- Haqparast, H. R. *Social Analysis of Shivan Foomani's Poems*. M.A. thesis of Persian language and literature. Mohaghegh Ardabili University. Ardabil. 2009. [in Persian]
- Heydari, A., Manshizadeh, M., Farazandehpour, F. The Origin of Political Sufism Discourse in Iran and Its Analysis based on Laclau and Mouffe's Discourse Theory. *Journal of Mystical Literature*. Alzahra University. 2022; 28: 153.187. [in Persian].
- Laclau, E & Mouffe, C. *Hegemony and Socialist Strategy, towards a Radical Democratic Politics*, Translated by Rezayi, M. Tehran: Sales. 2014. [in Persian]
- Moghadami, M. T. Mm. *The theory of critical discourse analysis of Laclau and Mouffe and its criticism*. *Journal of cultural social knowledge*. 2011; 2(2); 91-124. [in Persian]
- Nikdel Kalashami, A. R. *Investigating Address Terms and Discourse in the Conversation-oriented Texts of Shivan Foomani's Gilaki Poems*. M.A. Thesis of Persian language and literature. Guilan University. Faculty of Humanities. Rasht. 2022. [in Persian]
- Nikui, A. The Connection between Symbolic, Mythological, and Romantic insights in Shivan Foomani's Poetry. *The Journal of Poetry*. 2003; 33: 74-75. [in Persian]
- Tadini, M. *Postmodernism in Iranian Fiction Literature*. Tehran: Elm. 2014. [in Persian]
- Tamimidari, A., Baqeri Ahrenjani, Sh. The Importance of Recognizing Discourse and Central Signifier for Translators with a Focus on Coleman Barks' Translation of Masnavi Maulana. *The Journal of Language Related Research*. 2022; 1(13): 327-356. [in Persian]

روش استناد به این مقاله:

فاضلی فیروز، نیکدل کلاشمی احمد. تحلیل انتقادی منظومه‌های «آقادر» و «فوخوس» شیون فومنی براساس ویژگی‌های گفتمانی و دال‌های ارزش‌شی، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۲، ۲(۱۶): ۵۱-۷۸.
DOI: 10.22124/plid.2024.27811.1677

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

